

До проблеми співвідношення розміру санкцій у режимі досягнення балансу інтересів (на прикладі сплати мита)

Микола Петрович Кучерявенко*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: m.p.kucheryavenko@nlu.edu.ua

Артем Михайлович Котенко

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

Анотація

Актуальність пропонованого дослідження як із теоретичного, так і практичного погляду полягає в проблематиці співвідношення розміру санкцій у контексті досягнення балансу публічних та приватних інтересів. Основною метою статті є пошук оптимальних шляхів вирішення питань, пов'язаних із накладенням штрафів за порушення митних правил. Результати цього дослідження зможуть покращити процедури контролю та сприяти збалансованому визначенню розмірів штрафів у митному праві з урахуванням публічного інтересу та захисту прав власності осіб. Дослідження базується на застосуванні різноманітних наукових методів, таких як діалектичний аналіз і синтез, структурно-функціональний підхід, формально-юридичний та формально-логічний аналіз, порівняльно-правовий підхід та інші. Воно охоплює аналіз співвідношення публічних та приватних інтересів, а також системи публічного інтересу й можливих конфліктів, що виникають при формуванні публічних фондів. Досліджено природу обов'язкових платежів, таких як податки, збори, мито, що й проілюстровано на прикладі митних платежів. Також висвітлено питання адміністративної відповідальності за порушення митних правил, приділено увагу важливості дотримання часових критеріїв при сплаті митних платежів та наслідкам недотримання цих критеріїв для держави. Розглянуто взаємозв'язок між матеріальним та процедурним впливом на упорядкування поведінки учасників відносин і зазначено, що ці дві сторони неможливо роз'єднати. Також стверджується, що держава має суверенне право встановлювати податки, збори та інші платежі на своїй території для забезпечення виконання власних функцій і задоволення суспільних потреб. Окрім того, в дослідженні аналізуються відносини між різними групами інтересів учасників відносин, такими як інтерес суспільства, держави, територіальної громади, державних органів та зобов'язаних осіб, розподіл цих інтересів на непропорційні групи та їх взаємозв'язок. Загалом, дослідження має

важливе значення для розуміння проблем і перспектив у сфері митного права та адміністративної відповідальності. Його результати можуть сприяти поліпшенню законодавства й удосконаленню процедур контролю задля створення прозорої та ефективної правової системи, здатної забезпечувати інтереси всіх сторін у відносинах між суспільством, державою і приватними особами.

Ключові слова: податкова система України; податковий обов'язок; доходи бюджету; відповідальність за порушення митного законодавства; мито.

The Problem of Balancing the Size of Sanctions in Achieving a Balance of Interests (Using the Example of Customs Duties)

Mykola P. Kucheriavenko*

*Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine*

**e-mail: m.p.kucheryavenko@nlu.edu.ua*

Artem M. Kotenko

*Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine*

Abstract

The relevance of the proposed research, both from theoretical and practical perspectives, lies in addressing the issue of the relationship between the magnitude of sanctions concerning the balance between public and private interests. The main objective of this study is to explore optimal approaches to address issues related to imposing penalties for violations of customs regulations. The results of this research could enhance control procedures and facilitate a balanced determination of penalty sizes in customs law while considering public interest and property rights protection. The study is based on the application of various scientific methods, such as dialectical analysis and synthesis, structural-functional approach, formal-legal and formal-logical analysis, comparative-legal approach, among others. It encompasses an examination of the interplay between public and private interests, as well as an analysis of the system of public interest and potential conflicts arising during the formation of public funds. The research investigates the nature of compulsory payments, such as taxes, fees, and customs duties, illustrated through the example of customs payments. Additionally, it sheds light on issues of administrative liability for customs violations, emphasizing the significance of adhering to specific time criteria when making customs payments and the consequences for the state if these criteria are not met. Furthermore, the study explores the interrelation between material and procedural impact on regulating the behavior of the participants involved in the relationships, emphasizing that these two aspects cannot be separated. It also affirms that the state has the sovereign right to establish taxes, fees, and other payments within its territory to fulfill its functions and meet societal needs. Moreover,

the research examines the relationships among various interest groups of participants, such as societal interest, state interest, territorial community interest, government entities, and obligated individuals, while also discerning the division of these interests into disproportionate groups and their interconnectedness. Overall, the research holds significant importance in understanding the issues and prospects within the domain of customs law and administrative responsibility. The findings have the potential to contribute to the improvement of legislation and control procedures, fostering the development of a transparent and efficient legal system capable of safeguarding the interests of all parties involved, including society, the state, and private individuals.

Keywords: tax system of Ukraine; tax liability; budget revenues; responsibility for violation of customs legislation; customs duties.

Вступ

У сучасному світі, де інтереси різних суспільних груп і окремих осіб постійно переплітаються, дедалі важливішою стає проблема забезпечення балансу між публічним та приватним інтересом. Ця тема викликає підвищений інтерес у науковій спільноті.

Ефективне правове регулювання будь-якої сфери суспільних відносин передбачає впорядкування поведінки осіб, які беруть у цьому участь. Зазвичай, йдеться про організацію поведінки суб'єктів правовідносин як в умовах визначення певних правил для їх діяльності, так і відповідного досягнення компромісу, підкорення когось із учасників правовідносин. Особливістю публічних правовідносин є наявність учасників, які або уособлюють державу чи територіальні громади, або представляють їх інтереси. Саме в такій ситуації і виокремлюються позиція, мета організації діяльності, захисту публічних інтересів суб'єкта владних повноважень.

Безумовно, публічний інтерес складно розглядати в однині, швидше за все, – це певна система інтересів. Такі публічні інтереси, як інтерес держави, інтерес територіальної громади, інтерес контролюючого органу, який представляє державу або територіальні громади, може не збігатися, іноді навіть породжувати суперечності. Така ситуація набуває особливої гостроти під час формування публічних грошових фондів. Це абсолютно зрозуміло за умов, коли існування як держави, так і територіальних громад неможливе без фінансового забезпечення реалізації покладених на них функцій. Надходження доходів до відповідних бюджетів, зокрема, й формує таку фінансову незалежність територій, гарантує їх спроможність.

Наголосимо на принциповій конфліктності саме таких відносин, коли йдеться про передачу або стягнення коштів із законотворчих учасників за рахунок їх фінансових обов'язків (у разі сплати податків, зборів, мита тощо).

Якщо в режимі кримінально-правового регулювання як об'єкт правового впливу виокремлюються негативні явища, які однаково засуджуються всіма засобами соціального регулювання (вбивства, крадіжки, катування і т. ін.), то при сплаті податків, мита, зборів треба сформулювати таку конструкцію, яка б об'єктивно пояснювала логічність та послідовність вилучення коштів у особи, яка їх заробила, не порушуючи закон.

Підставою такої вимоги є відповідь на з'ясування взагалі природи обов'язкових платежів (податків, зборів, мита). Їх зміст пов'язується з природою держави або іншого адміністративно-територіального союзу і відповіддю на запитання: навіщо певна кількість осіб об'єдналася таким чином? Таке об'єднання пов'язується перш за все із захистом власності та життя [1, с. 171–175]. Але цей захист не може відбуватися без акумуляції коштів для цього. Саме з цією метою і сплачуються обов'язкові платежі.

Окрему групу серед цих платежів становлять ті, що забезпечують реалізацію завдань і функцій саме держави. Не зупиняючись на підставах класифікації таких платежів [2, с. 106–112], наголосимо, що значна їх частина пов'язується, зокрема, з природою таких суспільних утворень, як держава, місто, район і т. ін. Наприклад, із наявністю державного кордону пов'язується обов'язок сплати окремих платежів при його перетинанні. Як приклад можна послатися на сплату акцизного податку при перетинанні митного кордону та ввезенні на територію України підакцизних товарів [3, розд. 6]. Але найбільш яскравим прикладом є митні платежі. Безумовно, в цій ситуації принциповим є розмежування митних платежів, які пов'язуються із певними послугами, діями з боку держави (наприклад збір за зберігання на митному складі) [4] та платежі, вимога щодо сплати яких виникає за умови перетинання митного кордону України.

До вивчення питання щодо досягнення балансу інтересів у сфері фінансів звертаються багато науковців із різним об'єктом дослідження. Зокрема, О. Кнейслер зі співавторами досліджує баланс інтересів крізь призму формування доходів бюджету на місцевому рівні [5]. Крім того, С. М. Попова та інші науковці наголошують на обов'язковості додержання податкового законодавства як умови фінансового розвитку держави, зазначаючи, що ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів передбачає відповідальність, оскільки становить проблему наповнення бюджетів країни [6, с. 425]. І. Настасяк, О. Баїк та інші розглядають питання фінансово-правового аспекту економічної безпеки держави, досліджують створення цілісної державної політики нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки, що включатиме в себе, безперечно, баланс публічного та приватного

інтересів [7]. Своєю чергою, такі науковці, як О. В. Костяна, О. Є. Найденко, В. Ф. Тищенко, В. М. Остапенко у своїй статті аналізують митну політику саме в контексті циклічності економіки та економічного розвитку і порівнюють національну економічну систему із економічною системою Європейського Союзу, що дало їм змогу окреслити як переваги, так і недоліки обох систем і їх тарифів [8]. Огляд зазначених наукових праць та їх дослідження допомогли нам точніше сформулювати мету цієї статті та чітко визначитися із застосованою нами методологією дослідження.

Метою статті є аналіз та вивчення питання взаємозв'язку публічного і приватного інтересів. Дослідження спрямоване на пошук оптимальних рішень та шляхів вирішення проблем, що виникають під час накладення штрафів за порушення митних правил з урахуванням публічного інтересу та захисту прав власності осіб.

Матеріали та методи

Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження використано різноманітні наукові методи, підходи та дії, що спрямовані на отримання нових наукових результатів у вивченні проблематики співвідношення розміру санкцій у контексті досягнення балансу публічних та приватних інтересів у митному праві та адміністративній відповідальності. Одними з ключових методів, які застосовані в цьому дослідженні, є діалектичний аналіз та синтез, що сприяли розкриттю сутності та взаємозв'язку між різними аспектами проблеми. За допомогою діалектики розглянуто публічні та приватні інтереси як взаємопов'язані й такі, що взаємодіють, сторони митного права та адміністративної відповідальності.

Структурно-функціональний підхід дав змогу проаналізувати систему публічного інтересу та виявити можливі конфлікти, що виникають при формуванні публічних фондів у контексті митних відносин. За допомогою формально-юридичного та формально-логічного аналізу систематизовано й узагальнено правові норми, закони та правила, пов'язані з накладенням штрафів за порушення митних правил.

Окрім того, порівняльно-правовий підхід дав можливість дослідити практику інших країн у регулюванні санкцій за порушення митних правил та застосувати ці знання для формування ефективних механізмів регулювання українського митного права. З метою уточнення деяких аспектів дослідження та отримання відповідних даних проведено аналіз рішень Конституційного Суду України, що дало змогу визначити тлумачення деяких законодавчих норм та встановити їх конституційність.

Важливу частину дослідження становить аналітична робота з вивчення наукових праць, зокрема монографій авторів, які висвітлюють проблеми митного права, адміністративної відповідальності та співвідношення розміру санкцій у контексті захисту прав власності осіб. Також у ході дослідження використано деякі емпіричні дані, що були отримані з аналізу рішень Верховного адміністративного суду України та документів, пов'язаних зі сплатою митних платежів. Діапазон використаних методів та підходів дав змогу забезпечити комплексне дослідження проблематики співвідношення розміру санкцій у митному праві та адміністративній відповідальності з урахуванням публічного інтересу й захисту прав власності осіб.

Результати та обговорення

Перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів

Згідно зі ст. 458 Митного кодексу України (далі – МК України) порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи і за які передбачена адміністративна відповідальність [4].

Зрозуміло, що сплата митних платежів насамперед передбачає закріплення такого специфічного джерела наповнення доходних частин бюджетів. Тобто призначення відповідних форм правового регулювання – це формування, накопичення публічних грошових фондів. Але не хотілося б, щоб за такої оцінки поза увагою залишався динамічний акцент у регулюванні такої сплати. Надходження доходів до бюджетів передбачає не отримання коштів державою чи територіальними громадами колись, а саме своєчасне їх надходження. Недодержання часових критеріїв (тижневих, місячних і т. ін.) унеможливує забезпечення збалансованого динамічного виконання завдань та функцій держави при використанні накопичених коштів.

Зрозуміло, що реалізація будь-якого матеріального припису неможлива без відповідного процедурного забезпечення. «Матеріальне регулювання оподаткування, існування винятково матеріально-правових норм є абстрактною конструкцією, оскільки їх дотримання може забезпечуватися лише за рахунок податково-правових норм, спеціальних, формалізованих податкових процедур. Відокремлене матеріальне право є бездієвим... разом з тим, процесуальне право без матеріального не має ні підстави... ні мети досягнення

результату...» [9, с. 9; 10, с. 200]. Фактично матеріальний та процедурний вплив на упорядкування поведінки учасників відносин неможливо роз'єднати. Вони уособлюють нерозривну єдність. У цьому містяться, на наш погляд, і глибинні підстави несприятливих наслідків для осіб, які порушили як матеріальні, так і процедурні (які відображають динамічні аспекти правового впливу) приписи.

У частині 6 ст. 481 МК України встановлено адміністративну відповідальність за порушення митних правил, а саме за перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розукомплектування [4]. Підстави втручання держави у права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї, мають трирівневу складову: відповідно до закону; легітимна мета; необхідність у демократичному суспільстві. Для цілей статті розглянемо детальніше легітимну мету. Легітимна мета розглядається як допустима межа втручання держави у права, що захищаються. В основі такого втручання лежить досягнення балансу інтересів учасників відносин. При цьому система інтересів у правовому регулюванні передбачає врахування: інтересу суспільства; інтересу держави; інтересу територіальної громади; інтересу державного органу (суб'єкта владних повноважень); інтересу зобов'язаної особи (платника).

Дійсно, системність суб'єктів характеризує один із елементів складу правовідношення, яке регулює надходження коштів до централізованих, публічних грошових фондів. До цієї системи входять як суб'єкти, які характеризуються в цьому сенсі загальною правосуб'єктністю, так і інші учасники, які представляють владну сторону: «...загальними владними суб'єктами... виступають податкові органи... які утворені та наділені компетенцією саме у сфері оподаткування... До спеціальних владних суб'єктів... можна віднести митні органи...» [11, с. 226].

Складні взаємозв'язки схожих інтересів передбачають як форми узгодженості, так і виникнення певних суперечок, конфлікту, що саме і передбачає пошук збалансованих форм винайдення шляхів вирішення цих розбіжностей. Таку сукупність інтересів можна розподілити на непропорційні групи. До першої групи мають входити інтереси всіх учасників, які уособлюють або реалізують публічну мету, зацікавленість, тобто це інтереси всіх згаданих учасників, окрім останнього суб'єкта – зобов'язаної особи. Саме платник і є носієм приватного інтересу. Але це зовсім не означає, що він не заінтере-

сований у реалізації публічного інтересу, бо за рахунок нього гарантується формування публічних фондів, а вже через витрачання їхніх коштів і задовольняються потреби громадян в освіті, безпеці, медицині тощо. Тобто як споживач цих послуг носій приватного інтересу заінтересований у реалізації публічних інтересів і має цьому сприяти.

Відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення аж ніяк не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за потрібне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. Держава має суверенне право на встановлення податків, зборів та інших платежів на відповідній території. Таке право держави спрямоване на акумулювання коштів для виконання своїх функцій і задоволення суспільних потреб.

Тимчасове ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України має наслідком несплату митних платежів, що формують дохідну частину Державного бюджету України. Отже, держава, встановлюючи можливість тимчасово обмеженого у часі ввезення транспортних засобів на митну територію України дає право не сплачувати митні платежі. Обмеженість у часі такого «звільнення» обґрунтована потребою у захисті економічних інтересів держави.

«Держава, видаючи норми права, визначає юридичну відповідальність суб'єктів, незалежно від їх волі і бажання, що має державно-примусовий характер. Особливістю подібних заходів у галузі оподаткування є захист власником своїх коштів» [12, с. 210]. Показово, що удосконалення цих відносин та засобів їх упорядкування висвітлює два зустрічні процеси. З одного боку, становлення правової держави вимагає прозорості відносин та мінімізації негативних проявів поведінки, а з іншого – ускладнення суспільних відносин зумовлює їх конфліктність та збільшення можливості порушення правових норм. Усе це додає актуальності принципу невідворотності настання відповідальності, яка визначена в законі та яка гарантує повне і своєчасне виконання обов'язків щодо формування доходів публічних фондів.

Установлюючи відповідальність за перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних

засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування, держава захищає свої економічні інтереси, що полягають у наповненні коштами Державного бюджету. Отже, легітимна мета санкції ч. 6 ст. 481 МК України полягає у захисті економічних інтересів держави.

Показово, що цей захист здійснюється і на стадії законотворчості, а саме: під час закріплення правосуб'єктності учасників відносин. Баланс та узгодження повноважень владних суб'єктів та прав і обов'язків зобов'язаних суб'єктів не передбачає в цьому випадку певної рівності, а зумовлює саме об'єктивний та логічний дисбаланс у бік переважання обов'язків у зобов'язаних осіб і прав у владних суб'єктів. У основі цього лежить об'єктивна імперативна вимога, яка гарантує виконання безумовного обов'язку щодо сплати податків, зборів, платежів зобов'язаними особами. Саме власник таких коштів (податків, зборів, мита) встановлює правила поведінки, режими надходження та використання грошей. Водночас зобов'язана особа реалізує свою поведінку через здійснення безумовних обов'язків.

Види адміністративних стягнень

Статтею 461 МК України закріплено види адміністративних стягнень за порушення митних правил. Такими, зокрема, є: попередження, штраф та конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення. При цьому відповідно до ст. 462 МК України попередження та штраф можуть застосовуватися тільки як основні адміністративні стягнення за порушення митних правил. Конфіскація товарів, транспортних засобів, зазначених у п. 3 ст. 461 МК України, може застосовуватися як основне і як додаткове адміністративне стягнення. За одне і те саме порушення митних правил може накладатися тільки основне або основне й додаткове адміністративні стягнення. Якщо статтею, якою встановлюється адміністративна відповідальність за порушення митних правил, передбачаються основне й додаткове адміністративні стягнення, застосування лише додаткового адміністративного стягнення без основного не допускається, крім випадку, передбаченого ч. 3 ст. 467 МК України. Здійснюючи класифікацію адміністративних стягнень на основні та додаткові, встановлюючи можливість застосування лише основного адміністративного стягнення (без додаткового), держава визначає дискрецію компетентного органу.

Дискреція компетентного органу пов'язується та залежить від явища, що є більш складним та широким за змістом, – розсуду. Останній передбачає оцінювання та з'ясування цілісного підходу до таких понять, через які можна реалізовувати поведінку учасників відносин у режимі розсуду. Йдеться про:

дискрецію, преюдицію, тлумачення, оціночні поняття. Розсуд у регулюванні відносин, що гарантують формування публічних грошових фондів, передбачає декілька особливостей: а) оцінюються не лише норми, які стосуються саме видових відносин, а й норми-принципи, що мають загальний характер; б) розсуд означає можливість реалізації повноважень суб'єктом правозастосування в чіткій відповідності до припису закону, обираючи оптимальний варіант; в) обрання варіанта поведінки пов'язується з розсудом щодо оцінки обставин конкретних відносин; г) реалізація розсуду деталізує не зміст повноваження, а процедури їх реалізації.

Якщо у ст. 481 МК України наведено види порушення митних правил, то ст. 460 цього Кодексу передбачено особливості відповідальності. Порушення, визначені ст. 481 МК України, вчинені внаслідок аварії, дії обставин непереборної сили або протиправних дій третіх осіб, що підтверджується відповідними документами, а також допущення у митній декларації помилок, які не призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, якщо такі помилки не допускаються систематично (ст. 268 МК України), не тягнуть за собою адміністративної відповідальності, передбаченої МК України.

Частиною 6 ст. 481 МК України передбачені обставини, які об'єктивно можуть вплинути на можливість виконання умов та строків тимчасового ввезення транспортних засобів Перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування, – тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію таких транспортних засобів [4].

Штраф та конфіскацію тут слід розглядати як два основних адміністративних стягнення. Отже, притягаючи до відповідальності за ст. 481 МК України, суд повинен обрати одне з двох можливих основних видів адміністративних санкцій. За таких умов вважати, що санкція за порушення, передбачене ч. 6 ст. 481 МК України, є безальтернативною, не можна. Суд, притягаючи до відповідальності за ч. 6 ст. 481 МК України, може врахувати певні обставини справи як такі, що обтяжують чи пом'якшують відповідальність, і обрати санкцію у вигляді штрафу розміром у десять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або ж конфіскувати транспортний засіб, вартість якого може бути як більшою, так і меншою за десять тисяч

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За таких умов виключно майновий характер відповідальності за ч. 6 ст. 481 МК України не свідчить, що санкція є абсолютно визначеною, тобто безальтернативною. Хоча при цьому слід визнати, що наявні вузькі межі дискреції компетентного органу.

Індивідуалізація юридичної відповідальності

Статтею 61 Конституції України закріплено принцип індивідуалізації юридичної відповідальності. Необхідність індивідуалізації адміністративної відповідальності передбачена ч. 2 ст. 33 КУпАП, якою визначено, що при накладенні стягнення враховуються характер вчиненого правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність [13, п. 4.2].

Індивідуалізація адміністративної відповідальності, як різновиду юридичної, передбачає при накладенні стягнення врахування характеру вчиненого правопорушення, особи порушника, ступеня його вини, майнового стану, обставин, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. Індивідуалізація юридичної відповідальності досягається за рахунок установлення певних меж стягнень (санкцій), відповідно до яких компетентний орган може врахувати викладені вище обставини. Встановлення більш широких меж дискреції є передумовою для індивідуалізації юридичної відповідальності. Водночас широка дискреція може мати свої негативні наслідки, наприклад корупцію.

На жаль, не можна виключати і об'єктивні підстави схожого явища, які полягають у поверховості знань та нефаховості законодавця. Можна констатувати, що нинішня якість законодавства дає підстави зробити висновок про неузгоджену, поверхову, суперечливу систему законодавчих норм — як галузевих, так і системно цілісних. Відсутність структурованої системи узгоджень як внутрішньо галузевих, так і на межі галузей породжує принципове непорозуміння, конфліктність у застосуванні тієї чи іншої правової норми. А це становить основу об'єктивного породження й пояснення корупційних ризиків.

Індивідуалізація відповідальності досягається через запровадження різних за розміром штрафів за фактично тотожні порушення, а саме перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування [4, ст. 481]. Межі штрафу залежать від тривалості перевищення строку тимчасового ввезення. Відповідно до ч. 1 ст. 481 МК України перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування не більше ніж на три доби тягне за собою попередження або накладення штрафу в розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У свою чергу, перевищення строку більше ніж на три доби, але не більше ніж

на десять діб, тягне накладення штрафу в розмірі трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 481 МК України). Отже, розглядати відокремлено саме санкцію ч. 6 ст. 481 без аналізу частин 1–5 ст. 481 МК України є помилковим.

Різні частини ст. 481 МК України передбачають різні розміри штрафів і безпосередньо залежать від тривалості перевищення строку тимчасового ввезення транспортного засобу. Що довшим є перевищення, то більшим штраф. Убачається, що встановлення різних розмірів штрафів залежно від тривалості вчинення правопорушення і є узгодженням із конституційним принципом індивідуальної юридичної відповідальності. Аналізуючи санкцію, що передбачена ч. 6 ст. 481 МК України, слід також виходити із того, які наслідки для заінтересованих сторін мала б правомірна поведінка особи. Якщо транспортний засіб ввозиться для постійного використання (митний режим імпорту) на митну територію України, підлягають сплаті митні платежі до Державного бюджету України. Митні платежі складаються із мита, податку на додану вартість та акцизного податку [14, с. 73].

Не вдаючись до розгляду конкретних розмірів відповідних митних платежів, слід зазначити, що вони можуть сягати понад 30 % вартості транспортного засобу. За таких умов вбачається обґрунтованим, що держава за несплату митних платежів встановлює відповідальність, що має саме майновий характер.

Легітимна мета та пропорційність відповідальності

Аналізуючи пропорційність адміністративної відповідальності за ч. 6 ст. 481 МК України тяжкості вчиненого правопорушення, слід виходити з того, що розмір штрафу залежить від тривалості перевищення строку тимчасового ввезення транспортного засобу. Отже, якщо б особа перевищала строк на дві доби, то штрафу взагалі могло і не бути, адже санкція ч. 1 ст. 481 МК України передбачає можливість обмежитися попередженням. Ані митне законодавство України, ані Кодекс України про адміністративні правопорушення не передбачають поділу порушень залежності від їх тяжкості за аналогом поділу злочинів у Кримінальному кодексі України. За таких умов потрібно виходити з легітимної мети — захисту економічних інтересів держави. Ввезення транспортного засобу у митному режимі «імпорту» мало б наслідком сплату митних платежів. Будь-яка держава світу ретельно підходить до захисту своїх економічних інтересів, що, зокрема, передбачає застосування заходів, спрямованих на забезпечення сплати податків (митних платежів). Достатньо високий розмір штрафу, а саме десять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, є одним із таких заходів.

Суб'єкт права на конституційну скаргу, обґрунтовуючи надмірність штрафу, апелює до багатократного перевищення накладеного штрафу розмірам встановленого в Україні прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. Дійсно, таке порівняння є наочним. Водночас потрібно звернутися до пояснювальної записки до проекту Закону «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо ввезення транспортних засобів на митну територію України» від 15.06.2018 р. № 8488 [15]. У подальшому цей законопроект ухвалено як Закон № 2612-VIII від 08.11.2018 р. [16], яким встановлено нині чинну редакцію ст. 481 МК України.

У Пояснювальній записці зазначено, що метою прийняття законопроекту є врегулювання питання ввезення транспортних засобів на митну територію України, забезпечення дієвого контролю за переміщенням, цільовим використанням транспортних засобів, поміщених у митний режим транзиту чи тимчасового ввезення, посилення відповідальності громадян за порушення митних правил та що порушення строків тимчасового ввезення транспортних засобів набуло значних масштабів. Кількість дорожньо-транспортних пригод у 2017 р. за участю транспортних засобів з іноземною реєстрацією становила понад 10 тисяч, що перевищило 6 % від усіх автомобільних аварій в Україні. За даними Моторного (транспортного) страхового бюро України, станом на 1 травня 2018 р. поліси обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів було придбано майже 198 тисячами власників транспортних засобів з іноземною реєстрацією, що не відповідає кількості таких увезених в Україну транспортних засобів [15]. Ці факти також можна віднести до складників легітимної мети санкції ч. 6 ст. 481 МК України.

З огляду на несплату митних платежів, вчинення дорожньо-транспортних пригод, відсутність страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів вважаємо обмеженням при аналізі пропорційності виходити лише з порівняння розміру штрафу з кратністю прожиткового мінімуму чи мінімальної заробітної плати.

Висновки

Досліджуючи питання справедливого балансу між вимогами публічного інтересу та захистом прав власності особи, слід виходити з того, що йдеться про значний ступінь суб'єктивності. Напевно, кожна особа, що притягається до відповідальності, вважає, що відповідальність не пропорційна вчиненому правопорушенню, і є надмірною. Такий висновок має ґрунтуватися або хоча б урахувувати пошук визначеності при розв'язанні колізій, з'ясуванні змісту

оціночних понять. Подолання комплексного тлумачення обставин, де дві або більше норм по-різному оцінюють зміст однакових відносин, саме і призводить до породження суперечок, конфліктів, а з огляду на це – і пошуку форм усунення цих суперечностей.

Характер колізійності в таких відносинах доцільно розглядати системно, узгоджуючи підстави, що породжують колізії, та засоби їх подолання. У відносинах щодо справляння обов'язкових платежів до бюджетів у колізії коригуються метою учасників відносин, їх інтересами. При цьому «колізійність правових норм відрізняє їх від норм технічних, релігійних, моральних, які виражають однозначність розвитку ситуації. Якщо в технічних нормах це засновується на однозначних об'єктивних законах природи, то серед інших різновидів соціальних норм – це уявлення про спосіб і форму поведінки» [11, с. 216]. Зрозуміло, уявлення про зміст поведінки, що зумовлюється характером правової норми, розрізняється у окремих учасників таких відносин, що й породжує відповідну конфліктність.

Конфлікт, що спричиняє колізію, зумовлюється як часом, так і змістом. У першому випадку це означає запізнення у часі змін чинних норм порівняно з нормами, які прийняті пізніше. У разі залишення чинних норм беззмінними саме і формується підстава суперечок. Змістовий конфлікт виражає порівняння норм, які прийняті одночасно і стосуються однієї сфери суспільних відносин. Конфлікт окремих положень колізійних норм не є одиничним, а передбачає: а) колізію норм одного нормативно-правового акта; б) колізію норм окремих приписів, але які є однотипними за галузевим критерієм; в) колізію норм різних галузей, але спрямованих на регулювання однотипних відносин [11, с. 216–217; 14, с. 74–75].

Оціночні поняття передбачають не лише звернення до змісту тієї чи іншої норми права, а й реалізацію правосвідомості, праворозуміння учасників відносин, які використовують таке поняття для коригування своєї поведінки. Оціночні поняття в цьому контексті безпосередньо пов'язані з реалізацією розсуду. Останній, з одного боку, визначає правові наслідки, якими коригуються права та обов'язки учасників відносин, а з іншого – виступає елементом юридичного складу, який законодавчо гарантує певну варіативність на стадії правозастосування. За такої ситуації якість переходить у кількість. Тобто якість, чіткість формулювання законодавчого припису зумовлює кількість варіантів поведінки.

Список використаних джерел

- [1] Локк Дж. Два трактати про правління / пер. з англ. П. Содомора. Київ : Наш Формат, 2020. 312 с.

- [2] Кучерявенко М. П. Податкове право України. Академічний курс : підручник. Київ : Правова єдність, 2008. 701 с.
- [3] Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
- [4] Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
- [5] Kneysler O., Spasiv N., & Marynchak L. Modern Tools for Forming the Optimal Structure of Revenues of Territorial Communities' Budgets. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 3, issue 44. P. 110–121. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.44.2022.3789>.
- [6] Popova S. M., Krainyk H. S., Popova L. M., & Yeshchuk O. M. Compliance with Tax Legislation as a Necessary Condition for Financial Development of the State. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2018. Vol. 3, issue 26. P. 425–434. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v3i26.144268>.
- [7] Nastasiak I., Baik O., Zaiats O., Mykhalitska N., & Vereskliа M. Financial and Legal Aspects of Economic Security of the State. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. Vol. 4, issue 39. P. 482–493. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i39.241419>.
- [8] Kostiana O., Naydenko O., Tyschenko V., & Ostapenko V. Customs Policy of Ukraine in the Context of Cyclical Economic Development. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2020. Vol. 3, issue 34. P. 351–357. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v3i34.215562>.
- [9] Кучерявенко М. П. Податкові процедури: правова природа і класифікація : монографія. Київ : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 460 с.
- [10] Кучерявенко Н. Правовая природа процессуального регулирования налоговых отношений. *Щорічник українського права*. 2012. № 4. С. 200–216.
- [11] Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Т. 2 : Введение в теорию налогового права. Харьков : Легас, 2004. 600 с.
- [12] Кучерявенко М. П., Онищук Н. Ю. Податкова відповідальність: правова природа й особливості. Проблеми правової відповідальності : монографія / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Л. М. Баранова та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борової. Харків : Право, 2014. С. 205–212.
- [13] Рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 р. Справа № 1-34/2010. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/320677__320742 (дата звернення: 10.08.2023).
- [14] Кучерявенко М. Проблема колізійності фінансового законодавства у рішеннях Вищого адміністративного суду України (деякі аспекти методології). *Щорічник українського права*. 2009. № 1. С. 70–75.
- [15] Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо ввезення транспортних засобів на митну територію України» від 15.06.2018 р. № 8488. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64236 (дата звернення: 24.03.2023).
- [16] Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо ввезення транспортних засобів на митну територію України : Закон України від 08.11.2018 р. № 2612-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 48. Ст. 380.

References

- [1] Locke, J. (2020). *Two Treatises on Government*. Kyiv: Nash Format.
- [2] Kucheriavenko, M.P. (2008). *Tax law of Ukraine*. Kyiv: Legal Unity.
- [3] Law of Ukraine No. 2755-VI «Tax Code of Ukraine». (December 02, 2010). (2011). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13-14, 15-16, 17, art. 112.
- [4] Law of Ukraine No. 4495-VI «Customs Code of Ukraine». (March 13, 2012). (2012). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 44-45, 46-47, 48, art. 552.
- [5] Kneysler, O., Spasiv, N., & Marynychak, L. (2022). Modern Tools for Forming the Optimal Structure of Revenues of Territorial Communities' Budgets. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(44), 110-121. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.3.44.2022.3789>.
- [6] Popova, S.M., Krainyk, H.S., Popova L.M., & Yeshchuk, O.M. (2018). Compliance with Tax Legislation as a Necessary Condition for Financial Development of the State. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(26), 425-434. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v3i26.144268>.
- [7] Nastasiak, I., Baik, O., Zaiats, O., Mykhalitska, N., & Vereskliia, M. (2021). Financial and Legal Aspects of Economic Security of the State. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 4(39), 482-493. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v4i39.241419>.
- [8] Kostiana, O., Naydenko, O., Tyschenko, V., & Ostapenko, V. (2020). Customs Policy of Ukraine in the Context of Cyclical Economic Development. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(34), 351-357. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v3i34.215562>.
- [9] Kucheriavenko, M.P. (2009). *Tax Procedures: Legal Nature and Classification*. Kyiv: Alerta; CNT.
- [10] Kucheriavenko, N. (2012). Legal nature of procedural regulation of tax relations. *School clerk of Ukrainian law*, 4, 200-216.
- [11] Kucheriavenko, N.P. (2004). *Tax Law Course*. (Vols. 1-6). Vol. 2: *Introduction to the theory of tax law*. Kharkov: Legas.
- [12] Kucheriavenko, M.P., & Onyshchuk, N.Yu. (2014). Tax Liability: Legal Nature and Peculiarities. In Bityak, Yu.P., Barabash, Yu.G., Baranova, L.M. et al. In *Problems of Legal Responsibility*. V.Ya. Tatsiy, A.P. Getman, V.I. Borysova (Eds.). (pp. 205-212). Kharkiv: Pravo.
- [13] Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-34/2010. (December 22, 2010). Retrieved from https://zakononline.com.ua/documents/show/320677___320742.
- [14] Kucheriavenko, M. (2009). The Problem of Conflict of Financial Legislation in the Decision of the Highest Administrative Court of Ukraine (Some Aspects of Methodology). *Yearbook of Ukrainian Law*, 1, 74-75.
- [15] Explanatory note to the Project of Law of Ukraine No. 8488 «On Amendments to the Customs Code of Ukraine and Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Importation of Means of Transport into the Customs Territory of Ukraine». (June 15, 2018). Retrieved from <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=64236&pf35401=460961>.
- [16] Law of Ukraine No. 2612-VIII «On amendments to the Customs Code of Ukraine and some other legislative acts of Ukraine regarding the import of vehicles into the customs territory of Ukraine». (November 08, 2018). (2018). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 48, art. 380.

Микола Петрович Кучерявенко

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
перший проректор

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна
e-mail: m.p.kucheryavenko@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0002-8020-5748

Артем Михайлович Котенко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна
e-mail: a.m.kotenko@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0002-0790-2512

Mykola P. Kucheriavenko

Doctor of Law, Professor,
Academician of National Academy of Legal Sciences of Ukraine,
First Vice-Rector

Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: m.p.kucheryavenko@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0002-8020-5748

Artem M. Kotenko

Ph.D. in Law, Assistant Professor,
Associate Professor of the Department of Financial Law
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: a.m.kotenko@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0002-0790-2512

Рекомендоване цитування: Кучерявенко М. П., Котенко А. М. До проблеми співвідношення розміру санкцій у режимі досягнення балансу інтересів (на прикладі сплати мита). *Проблеми законності*. 2023. Вип. 162. С. 76–92. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.286413>.

Suggested Citation: Kucheriavenko, M.P., & Kotenko, A.M. (2023). The Problem of Balancing the Size of Sanctions in Achieving a Balance of Interests (Using the Example of Customs Duties). *Problems of Legality*, 162, 76-92. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.286413>.

Статтю подано / Submitted: 10.08.2023
Доопрацьовано / Revised: 22.08.2023
Схвалено до друку / Accepted: 28.08.2023
Опубліковано / Published: 28.09.2023